

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

6734

هـ

تلخیص جامع نموداری

منطق

(علامه محمدرضا مظفر)

تدوین

عبدالرحمن جعفری عمادان

با توجه به هزینه‌های در برگیرنده‌ی کلیهٔ امور چاپ، حق تعالی (با ترجمه)، هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی و به هرگونه برداشت جهت تویه کتاب، جزوه، CD، فایل الکترونیکی، انتشار، بازنویسی، کپی و تکثیر نماید، شرعاً و قانوناً مجاز نمی‌باشد. و پیگرد قانونی دارد.

انتشارات حقوق اسلام

سر شناسه : نجفی عمران، عبدالرحمن، ۱۳۶۰-، گردآورنده
عنوان و پدیدآور : تلخیص جامع نموداری منطق (علامه محمدرضا مظفر) / تدوین عبدالرحمن
نجفی عمران.
مشخصات نشر : قم: انتشارات حقوق اسلامی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری : ۲۴۸ص.
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۶۲۵۰-۲۸-۴ : ۱۱۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی : فیبا.
پادداشت : کتاب حاضر خلاصه کتاب «المنطق» تألیف علامه محمدرضا مظفر است.
موضوع : منطق
Logique : منطق
موضوع : منطق -- آزمون ها و تمرین ها (عالی)
موضوع : منطق (Higher) -- Examinations, questions, etc (Higher)
ناشر افزوده : مظفر، محمدرضا، ۱۹۰۴-۱۹۶۴م. المنطق
رده بندی کنگ : ۱۳۹۵ ن ۳۸/BC
شماره افزوده : ۱۶۰
شماره کتابشناسی : ۴۴۶۲۰۵۵

عنوان کتاب : تلخیص جامع نموداری منطق

مولف : علامه محمدرضا مظفر

تدوین : عبدالرحمن نجفی عمران

ناشر : حقوق اسلامی

نوبت چاپ : اول ۱۳۹۵

تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه

چاپ : معراج

قیمت : ۱۱۰۰۰ تومان

مرکز نشر و پخش : قم - خ ارم - پاساژ قدس - طبقه همکف - پلاک ۹۱

تلفن و دورنگار : ۰۲۵-۳۷۷۴۴۲۰۰

ایمیل : hohogheislami@chmail.ir سایت : www.hohogheislami.com

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است. هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب، جزوه، سی دی و یا هر گونه کپی و تکثیر شرعاً و قانوناً مجاز نمی باشد و پیگرد قانونی دارد.

فهرست مطالب

۳۹	صنف	۸	پیش گفتار
۳۹	انواع حمل	۹	مقدمه
۴۰	تقسیمات عرضی	۱۵	چکیده مطالب
۴۱	اقسام کلی	۱۶	ابحاث منطقی
۴۳	چکیده مطالب	۱۶	باب اول: مباحث الفاظ
۴۵	باب سوم: معرف و تقسیم	۱۷	دلالت
۴۶	تعریف	۱۸	اقسام دلالت
۴۶	اقسام تعریف	۱۸	دلالت لفظیه
۵۰	شروط تعریف	۲۰	چکیده مطالب
۵۲	چکیده مطالب	۲۱	تقسیمات الفاظ
۵۴	تقسیم	۲۳	ترادف و تباین
۵۵	انواع تقسیم	۲۴	اقسام تقابل
۵۶	شیوه‌ها و روش‌های تقسیم	۲۵	مفرد و مرکب
۵۷	تعریف به تقسیم	۲۶	اقسام مفرد
۵۹	چکیده مطالب	۲۸	چکیده مطالب
۶۰	تصانیف	۲۹	باب دوم: مباحث کلی
۶۰	باب چهارم: قضایا و احکام آن	۲۹	متواظی و مشکک
۶۰	فصل اول: قضایا	۳۰	مفهوم و مصداق
۶۰	تعریف قضیه	۳۰	عنوان و معنوی بادلالت مفهوم بر مصداق
۶۱	اقسام قضیه	۳۱	نسب اربعه
۶۱	موجب و سالبه	۳۲	نسبت بین نقیض نسب اربعه
۶۲	اجزاء قضیه	۳۴	چکیده مطالب
۶۲	اقسام قضیه به اعتبار موضوع	۳۵	کلیات خمس
۶۵	سور قضایا	۳۵	تقسیمات
۶۷	چکیده مطالب	۳۷	ذاتی و عرضی

۱۰۹	تنبیهات	۶۹	تقسیمات حملیه
۱۱۱	شکل چهارم	۷۵	تقسیمات دیگر شرطیه
۱۱۳	چکیده مطالب	۷۷	تالیف شرطیات
۱۱۵	اقترازی شرطی	۷۷	منحرفات
۱۱۶	تحویل منفصله موجب به متصله	۷۸	چکیده مطالب
۱۱۸	تحویل متصله به منفصله	۸۱	فصل دوم: احکام یا نسب قضایا
۱۱۸	ترکیب از منفصلات و شروط آن	۸۱	تناقض
۱۱۹	روش استنتاج نتیجه	۸۲	ملحقات تناقض
۱۱۹	قیاس مرکب از متصله و منفصله	۸۳	عکوس
۱۲۰	قیاس مرکب از حملیه و متصله	۸۶	چکیده مطالب
۱۲۱	قیاس مرکب از حملیه و منفصله	۸۷	قاعده عکس نقیض از جمله کم
۱۲۲	قیاس استثنائی	۸۹	ملحقات عکوس
۱۲۵	چکیده مطالب	۹۰	نقض
۱۲۸	واحد قیاس	۹۰	قاعده نقض محمول
۱۲۸	قیاس های مرکب	۹۱	قاعده نقض تام و نقض موضوع
۱۳۰	استقراء	۹۳	بدیهی منطقی یا استدلال مباشر بدیهی
۱۳۱	تمثیل	۹۴	چکیده مطالب
۱۳۳	چکیده مطالب	۹۶	باب پنجم: مباحث استدلال
۱۳۵	باب ششم: صناعات حملیه	۹۶	قیاس
۱۳۵	یقینیات	۹۸	اقسام قیاس
۱۳۶	أ. اولویات	۹۸	اقترازی حملی
۱۳۶	ب. مشاهدات	۹۹	قواعد عامه قیاس اقترازی
۱۳۶	ج. تجربیات	۱۰۱	چکیده مطالب
۱۳۷	د. متواترات	۱۰۱	اشکال اربعه
۱۳۷	ه. حدسیات	۱۰۱	شکل اول
۱۳۸	و. فطریات	۱۰۴	شکل دوم
۱۳۸	مظنونات	۱۰۷	شکل سوم

۱۷۰	چکیده مطالب	۱۳۹	مشهورات
۱۷۲	فصل سوم: صناعت خطابه	۱۴۰	وهمیات
۱۷۲	مبحث اول: اصول و قواعد	۱۴۰	مسلمات
۱۷۹	چکیده مطالب	۱۴۱	مقبولات
۱۸۱	مبحث دوم: انواع	۱۴۲	مشبهات
۱۸۳	مبحث سوم: توابع	۱۴۲	مخیلات
۱۸۶	چکیده مطالب	۱۴۳	چکیده مطالب
۱۸۷	فصل چهارم: صناعت شعر	۱۴۶	اقسام قیاس از جهت مواد
۱۹۰	چکیده مطالب	۱۴۷	فصل اول: صناعات برهان
۱۹۱	فصل پنجم: صناعت مغالطه	۱۵۴	چکیده مطالب
۱۹۱	مبحث اول: مقدمات	۱۵۵	فصل دوم: صناعات حمل
۱۹۳	مبحث دوم: اجزای ذاتی مغالطه	۱۵۵	مبحث اول: قواعد و اصول
۱۹۷	مبحث سوم: اجزای عرضی مغالطه	۱۶۱	چکیده مطالب
۱۹۹	چکیده مطالب	۱۶۱	مبحث دوم: مواضع
۲۰۱	نمونه سوالات امتحانی حوزه منطق ۲	۱۶۶	مبحث سوم: وصایا
۲۲۶	نمونه سوالات امتحانی حوزه منطق ۳	۱۶۸	آداب مناظره

پیش گفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على خير خلقه محمد صلى الله عليه و آله الطاهرين و اللعن الدائم على اعدائهم اجمعين الى لقاء يوم الدين.

نوشتار حاضر تدوین نموداری کتاب المنطق، نوشته علامه محمدرضا مظفر (ره) است که در حوزه های علمیه و دانشگاه ها جزو کتب درسی به شمار می رود، حقیر برای آسان تر بودن یادگیری مطالب منطقی آن را به صورت نموداری تنظیم کردم و نکاتی را در نوشتن رعایت نمودم.

۱. نموداری بر این مناسبت کتب که نوعی سهولت در یادگیری به شمار می رود.

ب. آوردن چکیده مطالب در پایان هر بحث که نوعی یادآوری مجدد مطالب است.

ج. تنظیم کتاب به صورت پرسش و پاسخ.

از آنجایی که نوشتار حاضر زمانی به رشته تحریر در می آید که در فراق ام الزوجه عزیزم مرحومه حاجیه خانم «گلستان میرزایه دلاور» به ثانوی غم نشسته ایم، ثوابش را به آن عزیز سفر کرده، هدیه نموده و از خداوند متعال طلب غفران و درجات عالی بهشت برزخی و اخروی برای وی می نمایم، دست به دعا برداشته، محضر الهی عرضه می دارم «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا وَ ابْرِئْنِي عَنْ خَيْرِ اللَّهِمَّ اجْزِهِمَا بِالْإِحْسَانِ إِحْسَانًا وَ بِالسَّيِّئَاتِ غُفْرَانًا اللَّهُمَّ أَذْخِلْهُمَا الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ وَ خَلِّمْ جُوهَهُمَا عَنْ عَذَابِكَ وَ بَرِّدْ عَلَيْهِمَا مَصَاجِعَهُمَا وَ أَفْصَحْ لَهُمَا فِي قَبْرِهِمَا - وَ عَرِّفْنِيهِمَا فِي لِقَائِكَ مِنْ رَحْمَتِكَ وَ جَوَارِ حَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ (ص)»^۱

حوزه علمیه قم

عبدالرحمن نجفی عمران سنگجالی

۱۳۹۴/۵/۳۰

^۱. کامل الزیارات، ص ۲۴۵.

مقدمه

۱: علت نیاز به علم منطق چیست؟

از آنجایی که بسیاری از موارد در فکر نمودن دچار خطای می شویم و علم منطق موجب تصحیح افکار آدمی است، بدان نیازمندیم.

نکته: ممکن است گفته شود چنانچه علم منطق، مصحح افکار آدمی است پس چرا خیلی ها منطق خوانند. ما در اینجا اشتباه در افکار می گردند ولی جوابش آنستکه خطای چنین انسان هایی چند جهت دارد.

(۱) به مدد علم درست نیافته و صرفاً آن را حفظ کرده است.

(۲) قواعد منطقی را هنگام نیاز به کار نبسته است.

(۳) در تطبیق قواعد منطق دچار خطاست.

۲: علم منطق را تعریف کنید؟

منطق ابزاری قانونی است که مراعات آن، ذهن انسان را از خطای فکر باز می دارد.

۳: علم منطق، آلی است یا استقلالی؟

فراگیری علم منطق به جهت مصونیت از خطای در افکار بوده و علم منطق، آلی است.

۴: چرا علم منطق به میزان و معیار نامگذاری شده است؟

از آنجایی که منطق، قواعد کلی تفکیر صحیح را به انسان می آموزد تا ذهن آدمی در تمام علوم به افکار صحیح منتقل گردد «میزان» و «معیار» و «خادم علوم» نامیده شد.

۵: هریک از علوم حسی، خیالی و وهمی را تعریف کنید؟

۱: علم حسی؛ علمی که از طریق حواس پنج گانه برای انسان حاصل می گردد که اولین درجه علم به شمار می رود و تمام حیوانات از آن بهره مندند.

۲: علم خیالی؛ علمی که از طریق قوه خیال برای انسان حاصل می گردد به این بیان که در صور محسوسه بایگانی شده در ذهن تصرف نموده و از آن ها صور جدیدی بسازد که وجود خارجی ندارند که بعض حیوانات نیز از آن برخوردارند.

۳: علم وهمی؛ درک معانی جزئیة ای که ماده و مقدار ندارند از راه قوه واهمه نظیر حب و بغض و...؛ ملاک افتراق انسان از حیوانات دیگر است و تنها انسان از چنین علمی بهره مند می باشد.

نکته: علاوه بر سه علم فوق، علم چهارمی در انسان است که «علم اکمل» نام داشته و انسان از راه دقت در امرکات حسی، خیالی و وهمی و تمییز صحیح از فاسد و انتزاع معانی کلی از مصادیق جزئی درک و مقایسه آنان با یکدیگر بدان دست می یابد.

۶: علم را تعریف کنید؟

علم همان حضور صورت اشیا نزد عقل و یا انطباق اشیا در عقل است.

۷: هریک از تصور و تصدیق را تعریف کنید؟

صرف حضور صورت اشیا نزد عقل بدون هیچ گونه حکمی، تصور نام داشته و چنانچه حضور تصویر همراه با حکم باشد تصدیق نامیده می شود.

نکته: تصور بر دو قسم است

(۱) تصور مجرد؛ صرف حضور صورت اشیا نزد عقل بدون هیچ گونه

حکمی.

(۲) تصور مطلق؛ از معنایی مساوی با علم و ادراک برخوردار بوده و

شامل هریک از تصور و تصدیق می گردد.

۸: متعلق تصدیق چیست؟

متعلق تصدیق تنها نسبت موجود در جمله خبریه هنگام حکم و اذعان به مطابقت و یا مخالفت آن با واقع می باشد.

۹: متعلق تصور چیست؟

- ا: مفرد؛ بر سه قسم است ۱: اسم، ۲: فعل یا کلمه، ۳: حرف یا ادات.
- ب: نسبت خبریه هنگام شک یا توهم در آن؛ زیرا تصدیق نفسانی به دنبال ندارد.
- ج: نسبت انشائیه اعم از امر، نهی، تمنی و استفهام و ...؛ زیرا مطابقت با واقعی خارج ملام نداشته و تصدیق و اذعان نیست.
- د: مرکب ناقص؛ نظیر مضاف، مضاف الیه، صله و موصول، موصوف و صفت و ...

۱۰: اقسام تصدیق را بیان کنید؟

- ا: یقین؛ ترجیح یک طرف قضیه با انتفاء کامل احتمال طرف مقابل همراه باشد.
- ب: ظن؛ ترجیح یک طرف قضیه با وجود احتمال ضعیف طرف مقابل همراه باشد.

۱۱: اقسام حالات نفسانی را توضیح دهید؟

- ا: یقین؛ تصدیق مضمون خبر با عدم احتمال طرف مقابل.
- ب: ظن؛ ترجیح مضمون خبر و یا خلاف آن با احتمال ضعیف طرف مقابل.
- ج: وهم؛ احتمال هریک از مضمون خبر و عدم آن با ترجیح طرف دیگر.
- د: شک؛ تساوی احتمال وقوع و عدم وقوع مضمون قضیه.

بیان چند نکته:

- (۱) وهم و شک از اقسام جهل اند نه تصدیق.
- (۲) ظن و وهم دو حالتی در مقابل و خلاف یکدیگرند.

۱۲: جهل را تعریف کنید؟

جهل، فقدان علم از موضوعی که قدرت و استعداد اتصاف به علم داشته باشد.

۱۳: اقسام جهل را بیان کنید؟

جهل تصویری؛ جهل موجود در مقابل علم تصویری که انسان در تصور اشیا دچار جهالت باشد.

جهل تصدیقی؛ جهل موجود در مقابل علم تصدیقی؛ انسان جاهل به حکم و تصدیق باشد.

۱: تقسیم اول؛

جهل بسیط؛ انسان نسبت به چیزی جاهل بوده ولی علم به جهل خود داشته باشد.

جهل مرکب؛ انسان نسبت به چیزی جاهل بوده و توجهی به جهل خود نداشته باشد (ندانند که جاهل است).

۲: تقسیم دوم؛

بیان چند نکته؛

- (۱) جهل تصدیقی به دو قسم بسیط و مرکب تقسیم شده ولی جهل تصویری منحصر در جهل بسیط است.
 - (۲) جهل مرکب در واقع مرکب از دو جهل است:
- (۱) جهل به واقع؛ جهل به جهل مزبور.

۱۴: آیا جهل مرکب جزو اقسام علم است؟

از آنجایی که علم به معنی «حضور صورت اشیا نزد عقل» است در حالی که جهل مرکب، حضور صورت شیئی دیگری غیر از شیئی حقیقی است، بنابراین جهل مرکب داخل در اقسام علم نمی باشد.

۱۵: هریک از علوم ضروری و نظری را تعریف کنید؟

علم ضروری یا بدیهی، دانشی است که حصول آن نیازمند به کسب و نظرو فکر نیست و بالبداهه حاصل است نظیر تصور معنی وجود و تصدیق به آنکه عدد ۱ نصف ۲ است، به خلاف علم نظری یا کسبی که محتاج به کسب و نظرو فکر می باشد نظیر تصور حقیقت روح و تصدیق به سکون و یا حرکت زمین.

۱۶: اسباب حصول علوم بدیهی را بیان کنید؟

علوم حصولی نیازمند به اسباب توجه نفس بوده که منحصر در چند امر است

ا: آگاهی؛ در جمیع بدیهیات شرط است زیرا انسان در مورد تمامی علوم بدیهیه محتاج توجه است.

ب: سلامت ذهن؛ در جمیع بدیهیات شرط است زیرا انسان برخوردار از ذهن بیمار بسیاری از موارد در واضحات شک کرده و یا آن را نمی فهمد.

ج: سلامت حواس؛ تنها محسوسات شرط است زیرا کسی که حواس خمسه سالم نداشته باشد نمی تواند محسوسات را درک کند.

د: فقدان شبهه؛ یعنی ذهن دلیل فاسدی که مناقض با بدیهیات دارد تشکیل داده و از معالطه موجب در آن غفلت ورزد بنابراین در بدیهیات شک نموده یا معتقد به عدم آن گردد که همین شرطی در مورد علوم عقلی و جدلی معتبر است زیرا یکی از امور بدیهیه، وجود علم بوده که جزء نقیضین اند و قابلیت اجتماع و ارتفاع با یکدیگر ندارند.

ه: فعالیت غیر عقلی؛ یعنی در موردی که برای حصول علم، نیازمند تجربه ایم، مادامی که فکر و عملیات عقلی در کار نباشد، نمی توان آن را علم نظری دانست.

۱۷: نظر یا فکر را تعریف کنید؟

فکر همان اجرای عملیات عقلی در معلومات موجود به خاطر رسیدن به مطلوب (علم به مجهول غایب) و یا به تعبیر دیگر «حرکت عقل بین معلوم و مجهول» می باشد.

۱۸: مراحل حل مشکل را بیان کنید؟

ا: مواجهه و روبرویی با مشکل و مجهول

ب: شناخت نوع مجهول

ج: حرکت عقل از مجهول به پرونده بایگانی معلومات موجود در ذهن

د: حرکت عقل بین معلومات جهت دستیابی به معلوم مناسب با حل مشکل

ه: حرکت عقل از معلوم به مجهول.

- (۱) به سه حرکت آخر در جهت رفع مجهول، فکر گفته می شود.
- (۲) کسی که از حدس قوی برخوردار است می تواند بدون انجام دو حرکت اول فوق، مجهول خویش را حل کند و با یک حرکت از معلوم به مجهول منتقل می گردد لذا به آن «حدس» گفته می شود.
- (۳) قضایای حدسیه از آن جهت جزو بدیهیات اند که با یک حرکت و ناگهانی هنگام مواجهه با مشکل، از معلوم به مجهول انجام شده و نیازی به کسب و فکرنیست لذا نیازی به شناخت نوع مشکل و رجوع به معلومات و تدبر و تالیف آن نمی باشد.

- ۱: علت نیاز به علم منطق تصحیح افکار آدمی است.
- ۲: بسیاری انسان ها منطق خواندند ولی دچار اشتباه در افکار می گردند که چند جهت دارد (۱) به ملکه علم دست نیافته اند (۲) به کار نبستن قواعد منطقی (۳) خطا در تطبیق قواعد منطقی.
- ۳: فراگیری علم منطق به جهت مصونیت از خطای در افکار بوده و علم منطق، آلی است.
- ۴: از آنجایی که منطق، قواعد کلی تفکیر صحیح را به انسان می آموزد تا ذهن آدمی در تمام علوم به افکار صحیح منتقل گردد «میزان» و «معیار» و «خادم علوم» نامیده شد.
- ۵: علم بر چند قسم است (۱) حسی؛ علمی که از طریق حواس پنج گانه برای انسان حاصل می گردد (۲) علم خیالی؛ علمی که از طریق قوه خیال برای انسان حاصل می گردد (۳) علم وهمی؛ درک معانی جزئیة راه تیره واهمه.
- ۶: علم همان حضم صورتها با زود عقل و یا انطباع اشیا در عقل است.
- ۷: صرف حضور صورت اشیا در عقل بدون هیچ گونه حکمی، تصور نام داشته و چنانچه حضور تصویر مزبور همراه با حکم باشد تصدیق نامیده می شود.
- ۸: متعلق تصدیق تنها نسبت موجود در جمله خبریه است بر خلاف متعلق تصور که چند قسم دارد (۱) مفرد (۲) نسبت خبریه (۳) نسبت انتزاعیه (۴) مرکب ناقص.
- ۹: اقسام حالات نفسانی (۱) یقین (۲) ظن (۳) وهم (۴) شک.
- ۱۰: جهل، فقدان علم از موضوعی که قدرت و استعداد اتصاف به علم داشته باشد.
- ۱۱: اقسام جهل (۱) تقسیم اول؛ (۱) جهل تصویری (۲) جهل تعریفی (۳) تقسیم دوم؛ (۱) جهل بسیط (۲) جهل مرکب.
- ۱۲: علم ضروری یا بدیهی، دانشی که حصول آن نیازمند به کسب و نظریه فکری نیست به خلاف علم نظری یا کسبی.
- ۱۳: اسباب حصول علوم بدیهی (۱) آگاهی (۲) سلامت ذهن (۳) سلامت حواس (۴) فتنان شبهه (۵) فعالیت غیر عقلی.
- ۱۴: فکر همان اجرای عملیات عقلی در معلومات موجود به خاطر رسیدن به مطلوب و یا به تعبیر دیگر «حرکت عقل بین معلوم و مجهول» می باشد.
- ۱۵: مراحل حل مشکل (۱) مواجهه و روبرویی با مشکل (۲) شناخت نوع مجهول (۳) حرکت عقل از مجهول به پرونده بایگانی معلومات موجود در ذهن (۴) حرکت عقل بین معلومات جهت دستیابی به معلوم مناسب با حل مشکل (۵) حرکت عقل از معلوم به مجهول.